

Šuša, Ivan

K terminologickej diferenciacii v oblasti žánrovej klasifikácie z aspektu česko-slovenskej a talianskej teórie literatúry

In: *Problémy poetiky*. Dohnal, Josef (editor); Kšicová, Danuše (editor); Pospíšil, Ivo (editor). 1. vyd. Brno: Ústav slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity., 2006, pp. 375-384

ISBN 802104179X

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/132701>

Access Date: 27. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

K TERMINOLOGICKEJ DIFERENCIÁCII V OBLASTI ŽÁNROVEJ KLASIFIKÁCIE Z ASPEKTU ČESKO-SLOVENSKEJ A TALIANskej TEÓRIE LITERATÚRY

IVAN ŠUŠA (BANSKÁ BYSTRICA)

Nosné literárnovedné termíny, s ktorými pracuje *genológia* – teda *druh* a *žáner* môžeme chápať v teórii literatúry z rôznych aspektov. Aj keď z hľadiska sémantickej motivácie vychádzajú z rovnakého základu (z lat. *genus* – rod., vo franc. franc. *genre* – rod, druh, spôsob, v nem. *Gattung*, v tal. *genere* – druh a pod.), nejednoznačnosť ich priamej definície vedie k terminologickým diferenciám (rôzne vysvetlenia a charakteristiky). Tieto odlišnosti nachádzame jednak na osi autorskej (rozdielny genologický pohľad podľa autorov – literárnych vedcov), na osi jednotlivých koncepcií (ktorá súvisí s osou autorskou – teda koncepcia jednotlivých autorov) a na osi „národnej“ – teda z hľadiska príslušnosti k istej literatúre a z toho vyplývajúcich súvislostí s tamojšou literárnou vedou (česká, slovenská, talianska...). Na túto diferencovanosť výrazne vplýva aj rozdielny vývoj literárnej vedy v jednotlivých krajinách (máme na mysli diachrónny aspekt, resp. historickú poetiku), jeho špecifickosť a uzatvorenosť či otvorenosť štruktúry prijímania nových koncepcií. Vo všeobecnosti sa akceptuje téza, že druhové členenie literatúry (teda druh vo význame lyrika, epika a dráma) vychádza zo všeobecnejších, obcejnejších princípov a „žánrová klasifikácia zasa spočíva v ich odlišovaní (triedení) podľa charakteristických rysov, ktoré sú konkrétne, vzniknuté historicky a v čase premenlivé“¹.

V slovenskej literárnej vede sa zaužívalo a až do súčasnosti sa presadzuje základné genologické členenie literatúry na druhy a žánre, kde pod pojmom *druh* chápeme lyriku, epiku a drámu (hoci aj tu môžeme nájsť odlišnosti, najmä na spomínanej autorskej osi – napr. František Miko uvažuje len od dvoch druhoch – lyrike a epike a drámu zaraďuje do iných systé-

¹ Vlašín, Š.: Slovník literární teorie. Praha: Československý spisovatel, 1977.

mov umenia), *žánrom*² je napr. óda v lyrike, epos v epike a komédia v dráme a pod *žánrovou formou* chápeme napr. hrdinský epos. Uplatňuje sa teda *vertikálny princíp*:

druh (epika)	...všeobecné, vysoký stupeň abstrakcie
žáner (epos)	... skonzkrétňujúce, nižší stupeň abstrakcie
žánrová forma (hrdinský epos)	... konkrétne, nízky stupeň abstrakcie

Každý z uvedených termínov je vymedzený istými charakteristikami, aj medzi jednotlivými genologickými skupinami však existuje niekoľko diferencí, napr. ak uvedieme ako *žáner* román či epos, vysoký stupeň diferencovanosti nám poskytne až jeho žánrová forma. Jestvujú totiž odlišné charakteristiky jednotlivých typov románu – pikareskný, epištolárny, postmoderný a pod., pri epose napr. epos hrdinský, rytiersky, romantický a pod. Postupujeme od druhu – s najvyšším stupňom abstrakcie – teda od všeobecného cez skonzkrétňujúce, teda žáner až ku konkrétnemu, t.j. k žánrovej forme. Všeobecné, ako hovorí už samotný názov, ponúka všeobecnú, zhrnutú informáciu.³ Pri *žánri* jednotlivé charakteristiky skonzkretizovávame – napr. epos: ide o veršovaný literárny útvar, hovorí o významných udalostiach, o významných hrdinoch, spracúva kolektívne udalosti (vojny, cestovanie...), zobrazuje výnimočnosť charakterov a pod. V prípade *žánrovej formy* je už stupeň abstrakcie, resp. všeobecnosti nízky, uvažujeme už o konkrétnej forme (napr. idylickom, komickom či zvieracom epose, ktoré

² O žánroch a ich klasifikácii môžeme uvažovať z rôznych hľadísk. Jestvujú napr. žánre tematické (historická dráma), kompozičné, resp. formové (román v listoch, sonet), kombinované (detektívka), synkretické (žánre literárno-publicistické). Porov. Vlašín, Š.: Slovník literární teorie. Praha: Československý spisovatel, 1977.

³ Vychádzame z nasledujúcich charakteristík: Lyrika: subjektívnosť, verš (próza), nesujetovosť, emocionálnosť, atemporálnosť, statické motívy, monologickosť, metaforickosť, opis, úvaha. Epika: objektívnosť, próza (verš), sujetovosť, naratívne, minulé čas, dynamické motívy, monologickosť, hovorovosť, rozprávanie. Dráma: objektívnosť, verš/próza, sujetovosť, dejovosť, prítomný čas, dynamické motívy, dialogickosť, hovorovosť/metaforickosť, dianie. Porov. Harpáň, M.: Teória literatúry. Bratislava: ESA, 2005.

už majú svoje špecifické, konkrétne charakteristiky – na ich vysvetlenie by nestačila charakteristika eposu ako žánru, resp. epiky ako druhu).

Tieto charakteristiky platia pre väčšinu literárnych žánrov a žánrových foriem (s určitými výnimkami – napr. talianska *ballata* nie je obsahovo ani formálne ekvivalentným pojmom k slovenskému, resp. českému termínu *balada* – talianska balada sa vyvíjala v úplne iných literárno-historických súvislostiach, ako si ešte vysvetlíme nižšie). Najnižší stupeň terminologickej diferencovanosti je v prípade charakteristiky literárnych druhov. Český literárny vedec a slavista Ivo Pospíšil v tejto súvislosti uvažuje o prestavbe žánrového systému⁴.

Výraznejší nesúlad však nastáva pri definovaní samotného pojmu *druh* a *žáner*. V českej literárnej vede, reprezentovanej koncepciou Josefa Hrabáka⁵ narábame s pojmami *druh* a *žáner* ako so synonymickými ekvivalentmi – literárne druhy, resp. žánre, ktoré majú isté spoločné rysy. Neuplatňuje sa teda vertikálny, ale *horizontálny princíp*:

žáner ↔ druh

Rozlišujeme *základné žánre* (porovnateľné s druhmi v slovenskej teórii literatúry), pod ktorými rozumieme lyriku, epiku a drámu (resp. vyššie celistvosti) a tzv. *menšie žánrové celistvosti* (teda kompatibilné so „slovenskými“ literárnymi žánrami) – ako sú román, poviedka, balada a pod. *Žánrové formy* Hrabák označuje ako *útvary* jednotlivých žánrov, tento termín však terminologicky nevysvetľuje (používa ho aj v kontexte pojmu *žáner*).⁶ Výrazné odlišnosti v charakteristikách jednotlivých žánrov (máme na mysli vzťah slovensko-český), teda už nie z terminologického hľadiska, nejestvujú. Hrabák uvažuje o *fabulových* a *bezfabulových* žánroch (aj keď

⁴ „Nové žánre vznikali na základe tvarovania a posunu starých žánrov – staré žánre totiž v jednotlivých obdobiach nadobúdali iné kvality, napr. „óda, pôvodne pieseň (gr. *oidiá*), forma meditatívnej lyriky, vyznačujúca sa oslavným traktovaním témy. Za romantizmu sa posúva predovšetkým predmet ódy a tiež jej tvar v zmysle romantických znakov, ako sú odmietnutie reality, filozofický idealizmus, revolucionárstvo alebo rôzne druhy úteku od prezentnej skutočnosti...“ In: Pospíšil, I.: *Studie o literárních směrech a žánrech*. Banská Bystrica: Filologická fakulta, 2004.

⁵ Porov. Hrabák, J.: *Poetika*. Praha, 1977.

⁶ Josef Hrabák v kontexte s lyrikou uvádza tri typy lyrickej výpovede. Prvý typ – bezprostredná výpoveď, kde autor vystupuje sám ako lyrický hrdina, takže jeho osobnosť je súčasne subjektom i objektom. Druhý – objektová lyrika, kde lyrický hrdina stojí v pozadí a tretí typ – apelatívna lyrika, ktorej podstatou je získať čitateľa pre nejaký postoj. Epiku chápe ako protiklad lyriky – ako objektívny druh (*žáner*) oproti subjektívnemu.

ich slovenský literárny vedec Michal Harpáň priamo vo svojej Teórii literatúry takto nerozdeľuje – teda z hľadiska kapitol, no venuje výraznú pozornosť práve vzťahu lyriky a epiky z hľadiska sujetovosti a nesujetovosti ako štruktúrnej kategórie, vzťahu sujetu a fabuly, motívu a témy). Epiku rozdeľuje Hrabák na *vel'kú* (jej reprezentantmi sú epos a román – a to aj v diachronickom aspekte), *strednú* (novela, poviedka, romanetto, v češ. romaneto) a *drobnú* (anekdota, rozprávka, bájka, parabola). „Hrabákovu“ drobnú epiku Harpáň uvádza ako *jednoduché formy epiky*, osobitne uvažuje, podobne ako Harpáň, o lyricko-epických žánroch (napr. balada). Treťou literárnym druhom (Harpáň), resp. žánrom (Hrabák) je *dráma*. Vlašín⁷ v súvislosti s členením na druhy a žánre hovorí aj o členení literatúry podľa *jazykových foriem* – t.j. na poéziu, prózu a drámu, teda na reč viazanú, neviazanú a dialóg (táto koncepcia je blízka aj talianskej, ako si o chvíľu ukážeme). Chápanie termínu *literárny druh* z hľadiska jednotlivých útvarov (román, tragédia a pod.) je podľa neho druhotné a preto je v tomto prípade lepšie uvažovať o termíne *žáner* (tu má bližšie k Harpáňovi ako k Hrabákovi).

Talianska literárna veda a literárna štylistika operujú so zovšeobecňujúcim termínom *literárny druh* – (v tal. *genere letterario*) – tým máme na mysli klasické štylistické rozdelenie na prózu (v tal. *la prosa*) a poéziu (v tal. *la poesia*). Próza⁸ môže byť naratívna (v tal. *narrativa*)⁹, vysvetľujúca (v tal. *espositiva*)¹⁰, rečnícka (v tal. *oratoria*) a dramatická (v tal. *drammatica*). V rámci týchto druhov jestvujú jednotlivé útvary (v tal. *componenti*) – napríklad naratívna próza (obsahujúca historickú a tzv. románovú prózu) zahŕňa nasledujúce najdôležitejšie útvary (v našom ponímaní *žánre*): novela (v tal. *la novella*), román¹¹ (v tal. *il romanzo*), rozprávka (v tal. *la fiaba*), bájka¹² (v tal. *la favola*) a podobenstvo (v tal. *la parabola*).

⁷ Vlašín, Š.: Slovník literární teorie. Praha: Československý spisovatel, 1977.

⁸ Porov. Manna, F.: Lingua e stile. Milano: Carlo Signorelli, 2003.

⁹ *Narativny* (adj.) – v tal. od neskorolat. slova *narrativum.*, založený na rozprávaní, rozprávačský, naratívny, epický.

¹⁰ Doslovný preklad (adj.) vysvetľujúci, resp. vyjadrujúci.

¹¹ Jednotlivé žánrové formy románu sú z hľadiska klasifikácie kompatibilné s našimi – teda napr. historický (v tal. *il romanzo storico*), sociálny (v tal. *il romanzo sociale*), psychologický (v tal. *il romanzo psicologico*), dobrodružný román (v tal. *il romanzo di avventura*) a pod.

¹² Michal Harpáň zaraďuje bájku a parabolu a rozprávku medzi tzv. jednoduché formy epiky (podľa nemeckého teoretika André Jollesa – *Einfache Formen*). Na-

la). Vysvetľujúca próza obsahuje útvary, ako sú napr. list (v tal. *la lettera*), dialóg (v tal. *il dialogo*), traktát (v tal. *il trattato*) a tzv. rečnícka próza zahŕňa politické (v tal. *l'oratoria politica*), právnické (v tal. *l'oratoria forense*), sväté (v tal. *l'oratoria sacra*) a akademické rečníctvo (v tal. *l'oratoria accademica*).¹³ Pod tzv. dramatickou prózou rozumieme komédiu (v tal. *la commedia*), frašku (v tal. *la farsa*) a modernú drámu (v tal. *il dramma moderno*).

Ďalším termínom (okrem už spomínaného a vysvetleného *il genere letterario*) je *genere poetico* – z hľadiska Harpáňovej koncepcie analogicky usúvzťažnený s termínom *druh* a z hrabákovského hľadiska ako *vyššie celistvosti*, teda ako členenie na tri základné skupiny – *lyriku* (v tal. *genere poetico lirico*), *epiku* (*genere poetico epico*) a *drámu* (*genere poetico drammatico*), špecifikum je však v literárnom druhu, ktorý v česko-slovenskom kontexte osobitne nevyčleňujeme, a to je tzv. *didaktický druh* (v tal. *genere poetico didascalico*). Špecifický je pri druhu prívlastok *básnický* (*poetico*), ktorým sa zdôrazňuje členenie na poéziu a prózu. Uvedené štyri skupiny, vrátane drámy (*gruppi*) teda zaraďujeme pod poéziu. Jednotlivé *žánrové formy*, resp. *útvary* – v prípade poézie – sa nazývajú *componenti* (z tal. *comporre* – skladať, komponovať), v slovenčine by však doslovný preklad tohto termínu – teda *skladba* – pôsobil značne zmätočne. Už aj terminologická diferenciacia rovnakého termínu – *žánrová forma* – z hľadiska rozdelenia na poéziu a prózu, teda ako *componento poetico* (doslovne z tal. *básnická skladba*) v prípade poézie a *componento narrativo* (doslovne z tal. *narativná skladba*) v prípade prózy, pôsobí v našich podmienkach ako nefunkčné. V určitých momentoch má talianska literárna veda terminologicky blízko aj k českej, resp. slovenskej literárnej vede – napr. z hľadiska rozdelenia na tzv. subjektívnu poéziu (v tal. *poesia soggettiva*), ktorá „vyjadruje spontánne vášne a city duše“¹⁴ – v našom chápaní lyrika - a objektívnu poéziu (v tal. *poesia obiettiva*), pri ktorej sa „spisovateľ (v origináli – doslovne „básnik“) inšpiruje témami z vonkajšieho

vyše, priraduje k nim i mýtus, legendu a ságu. Josef Hrabák ich zasa zadeľuje do tzv. drobnej epiky.

¹³ V prípade uvedenej „talianskej klasifikácie“ nachádzame spoločný moment s Josefom Hrabákom, konkrétne v prípade tzv. vysvetľujúcej prózy (v tal. *la prosa espositiva*) – a to konkrétne v úvaroch list a dialóg a v rámci tzv. rečníckej prózy je to politické rečníctvo – Hrabák ich uvádza ako „bezfabulové žánre“, pod ktorými rozumie list (v češtine dopis), dialóg a v tomto kontexte uvádza i niektoré rečnícke útvary – teda politické, súdne a epideiktické (t. j. slávnostné) rečníctvo.

¹⁴ Manna, F.: *Lingua e Stile*. Milano: Carlo Signorelli, 2003.

sveta (...), s vonkajšími faktami¹⁵ – čo z nášho pohľadu evokuje u nás zaužívaný odborný termín epika.

Pozrime sa teda na žánrovú systematiku bližšie a definujme si základné diferencie medzi česko-slovenskou a talianskou koncepciou.

Lyrika ako druh sa vyvinula z pôvodných antických oslavných a žalospevných piesní. Aj preto sa ako jeden zo základných žánrov (v talianskom kontexte) považuje *pieseň*. Z antických (rímskych a gréckych) piesní sa postupne vyvinuli talianske piesne, teda priamo naviazané na Apeninský polostrov a u nás nepoužívané.¹⁶ (Ako uvidíme v nasledujúcej časti, v talianskej literárnej vede sa začíname vzdáľovať od našej koncepcie a od nášho pojmového inštrumentária.) Už spomínané útvary (*componimenti*), chápané ako žánre, resp. žánrové formy tu nadobúdajú funkciu *strofických útvarov* (hoci kompatibilne uvažuje Vlašín s termínom *kompozičné*, resp. *formové žánre* a tu má blízko k talianskej koncepcii). V niektorých prípadoch (napr. óda, elégia a pod.) teda neuvažujú ako o strofických útvaroch, ale o žánroch. (kondenzované poňatie žánru a strofického útvaru.) Navyše, v talianskej literárnej vede sa často stiera rozdiel medzi ústnou ľudovou slovesnosťou – a jej žánrami a žánrami tzv. umelej literatúry.

Výraznejšiu zhodu môžeme nájsť medzi tzv. hlavnými lyrickými žánrami a ich klasifikáciou. Česká, slovenská i talianska literárna veda sa zhodujú najmä v opise a charakteristike oslavných lyrických žánrov – ako sú hymna (v tal. *l'inno*), óda (v tal. *l'ode*) dityramb (v tal. *il ditirambo*), v žalospevných lyrických žánroch – žalm (v tal. *salmo*), elégii (v tal. *l'elegia*), ale i v idyle (v tal. *idillio*), resp. eklóge (v tal. *l'egloga*) – ako protiklade k elégii či v epigrame (v tal. *l'epigramma*). Ako sme už naznačili, diferencia je v chápaní pojmu balady (v tal. *la ballata, ballo, canzone*). Česká a slovenská koncepcia ju zaraďuje do lyricko-epických (teda nie lyrických) žánrov a charakterizuje ju ako „báseň s chmúrnym dejom, usmereným na tragické stretnutie baladického hrdinu s démonickou silou“¹⁷, všímajúc si aj rozdiely medzi baladou a romancou, resp. tzv. burlesknú či sociálnu baladu¹⁸. (V ruskej terminológii literárnej vedy dokonca hovoríme o balade vo význame epickej piesni vo všeobecnosti.) Talianske chápanie balady (od románskeho slova *ballare* – tancovať) je v diametrálnom roz-

¹⁵ Tamže.

¹⁶ V príspevku venujeme väčšiu pozornosť špecifickým talianskym žánrom a útvarom a uvádzame aj príklady na ne.

¹⁷ Harpáň, M.: Teória literatúry. Bratislava: ESA, 2005.

¹⁸ Porov. Hrabák, J.: Poetika, Praha, 1977.

pore s našim chápaním (označuje sa ňou tanečná pieseň, resp. ľubostná báseň v období stredoveku). Z hľadiska rozsahu ju talianska literárna veda delí na malú (v tal. *piccola*), menšiu (v tal. *minore*) a väčšiu (v tal. *maggiore*). Zo strofického hľadiska ide väčšinou o *stanca* (v tal. *la stanza, pl. le stanze*). Ak je balada zložená z jednej stanca, nazývame ju *ballatella* alebo *ballatina*. Verše sú sedem, osem a jedenásťslabičné.

Sonete (v tal. *il sonetto*) talianska literárna veda zaraďuje k žánrom, resp. k útvaru lyrických žánrov, v českej a slovenskej vede ním terminologicky rozumieme jednoznačne strofický útvar (opäť však pripomínam Vlašna a jeho výraznejšiu blízkosť s talianskym pojmovým inštrumentárium), korešponduje však s našim chápaním charakteristika sonetu (teda počet veršov, rýmy a pod.).

Niektoré žánre, resp. strofické útvary sú špecifické, resp. uvádza ich len talianska literárna veda. Ide napríklad o žáner, nazývaný podľa Gréka Pindara, teda Pindarova pieseň, v tal. *canzone pindarica*), ktorú prezentoval najmä Talian Giovanni Pascoli (má najbližšie k óde), ale i ďalšie lyrické útvary – napr. tzv. Petrarkova pieseň, v súčasnosti modifikovaná na petrarkovskú (v tal. *canzone petrarchesca*), ktorá obsahuje neurčený počet strof s 11-slabičnými veršami, väčšinou kombinovanými so sedemslabičnými veršami a v závere s jednou krátkou strofou, väčšinou s troma veršami (tzv. *rozlúčka*, v tal. *commiato*), v ktorom sa autor obracia na samotnú pieseň, lúči sa, pozdravuje sa s ňou, resp. ňou povzbudzuje k nejakému činu. (napr. Petrarcaova pieseň *Chiare, fresche e dolci acque*).

Ďalšou je tzv. *lyrická sestína* (v tal. *sestina lirica*). Ide o 6 šesťveršových strof so záverečnou trojveršovou rozlúčkou, teda 39 veršov – bez rýmu (a so striedaním posledných slov vo veršoch). Písali ňou Dante, Petrarca, Sannazaro, Carducci a D'Annunzio.¹⁹ Ďalším typom piesne je tzv. *vol'ná pieseň* (v tal. *canzone libera*), ktorú vycízeloval do súčasnej podoby básnik Giacomo Leopardi, preto sa nazýva aj moderná (v tal. *canzone moderna*), resp. Leopardiho pieseň (v tal. *canzone leopardiana*). Jednotlivé strofy majú po jedenásť a sedem veršov, nepoužíva rým a špecifikom je aj ľubovoľná dĺžka jednotlivých strof.

Špecifickými útvarmi sú aj *karnevalové spevy* (v tal. *canti carnascialeschi*), ktoré spievali figuríny na alegorických vozoch vo Florencii. Z hľadiska strofického sa v nich používala *stanca*. (Známe sú najmä spevy *Lorenza del Medici*).

¹⁹ Tento typ, teda sestína, je častý aj v slovenskej literatúre, zjavuje sa najmä v tvorbe Ivana Galla (napísal rovnomernú báseň Sestína) a Vladimíra Roya, zo starších autorov najmä u Hviezdoslava.

Dalším útvarom je *madrigál* (v tal. *il madrigale*), zložený z 8-11 veršov (11-slabičných), zvyčajne spojených do tercín. Madrigál vyjadroval väčšinou tematiku lásky, pastierskeho života, hrdosti a bol doprevádzaný spevom.²⁰ Niektoré z útvarov pochádzajú z provensálskej lyriky a v talianskom prostredí sa postupne aklimatizovali – typickým príkladom sú napríklad piesne sluhov (z provensálskeho *sirventes* prešlo do taliančiny ako *sirventese*, resp. *serventese*) – tieto piesne zobrazujú morálne a politické motívy, ale i motívy lásky, sú preto už na rozhraní medzi lyrikou a epikou. (schematicky ide o 3 jedenásťslabičné verše plus záverečný verš).²¹ V talianskej literatúre sa ujal i krátky básnický satirický a ľúbostný útvar *strambotto* (zo starofrancúzštiny *estribot*) – používal sa najmä v 13. storočí a písal ho napr. Poliziano (osemslabičná strofa s rozličným typom rýmov). V Toskánsku sa používal v 15. storočí *rispet* (v tal. *rispetto*) – dnes uvažujeme o rispete ako o strofickej forme. Má osem veršov plus dva distichy s rýmovou schémou A - A (združené rýmy).²²

Isté diferencie z hľadiska typologického i z hľadiska genologickej klasifikácie nachádzame i v prípade epiky. Epika je charakterizovaná ako „druh poézie (!), ktorý hovorí o hrdinských témach a legendách“²³ (napr. Homérova epika, Vergiliova epika a pod.) Z toho vyplýva i charakteristika epiky ako druhu – ako „básnické prerozprávanie historických, imaginárnych a špecifických faktov, ktorými sa vyznačoval ľud – buď vo kolektívnej alebo individuálnej forme forme“.²⁴

Dalším špecifikom je tzv. didaktický druh (v tal. *il genere didascalico*, zo starogr. *didásko* – učím) – a tvorí prechod medzi lyrikou a epikou. Zaraďujeme doň tzv. didaktický, resp. výchovný epos (v tal. *il poema didascalico*), alegorický epos (*il poema allegorico*), komický epos (v tal. *il poema satirico*) a epištolu (v tal. *l'epistola*). V tomto kontexte je zaujímavé, že jeden žáner (epos) je podľa svojej žánrovej formy rozdelený do

²⁰ Madrigály písali Petrarca, Sacchetti, Guarini, Chiabrera a i. Z madrigálu vychádzali aj *lovecké spevy* (v tal. *la caccia*) – zaznamenávali obrazy lovu, aj tie písal väčšinou Sacchetti. Prebúdzanie sa prírody a jej jaré rozkvetanie je hlavným motívom tzv. *májových piesní* (v tal. *la maggiolata*).

²¹ Písal ich najmä básnik Gabriele D'Annunzio.

²² Rispet v talianskej poézii využívali napr. Poliziano, Carducci či Pascoli. Väčšinou ním vyjadrovali obdiv k svojej vyvolenej či k žene ako takej. Ide väčšinou o špecifické provensálske, resp. talianske žánre, resp. žánrové formy.

²³ Zingarelli, N.: *Vocabolario della lingua italiana*. Bologna: Zanichelli, 2002. Zátvorka v texte a preklad : autor tohto príspevku.

²⁴ Manna, F.: *Lingua e stile*. Milano: Carlo Signorelli, 2003.

dvoch druhov – napr. hrdinský epos do epiky a alegorický epos do didaktického druhu.

Ďalší rozpor je v terminológii – napríklad už v prípade spomenutého prvého a najstaršieho žánru – teda eposu.²⁵ Talianska literárna veda ho nazýva *poémou* (v tal. *il poema*), má však všetky charakteristické prvky eposu. Slovenská literárna veda pod *poémou* chápe básnickú skladbu, resp. básnickú poviedku a nezaraďuje ju do epických, ale do lyricko-epických žánrov, pretože ide o taký veršový útvar, v ktorom „lyrické prvky úvahovosti a emocionálnosti dávajú epickému sujetu subjektívny ráz“.²⁶

Jednotlivé žánrové formy sa však výrazne približujú nášmu chápaniu, aj keď isté diferencie sú viditeľné v prípade ich typologického zaradenia. Rozlišuje sa hrdinský epos (v tal. *il poema eroico*), rytiersky epos (v tal. *il poema cavalleresco*)²⁷, hrdinsko-komický epos (v tal. *il poema eroicomico*) a burleskný epos (v tal. *il poema burlesco* alebo *il poema giocoso*). Ďalší žánr – *epopea* (v tal. *l'epopea nazionale*) je v talianskom ponímaní kombinabilným termínom k ľudovým eposom (Pieseň o Nibelungoch, Pieseň o Rolandovi a pod.)

Ako sme si už uviedli, román, novela a menšie („drobné“) epické žánre sa (z talianskeho pohľadu) zaraďujú do tzv. naratívnej románovej prózy, je však logické (ako to už vyplýva aj zo samotného názvu), že sú založené na *narácií* a tá je základom epiky.

Talianska literárna veda nepoužíva termín *lyricko-epické žánre*, väčšina žánrov a žánrových foriem, ako sme si už ukázali vyššie, je zhmotnená

²⁵ K terminologickému nesúladiu môže dochádzať aj kvôli tomu, že výraz *epos* (zo starogr.) je v taliančine zovšeobecňujúcim termínom ako „cyklus epických rozprávání“, mali by sa však vzťahovať na určitý národ (napr. bretónsky epos a pod.).

²⁶ Harpáň, M.: *Teória literatúry*. Bratislava: ESA, 2005.

²⁷ Hrdinský a rytiersky epos uvádza aj Michal Harpáň, pridávame k nim i historický, romantický, duchovný epos (kompatibilný s termínom *il poema sacro*) a komický (v tal. *il poema comico*), ktorý menuje aj Talian Manna, zaraďuje ho však do tzv. didaktických žánrov. Rozdiely sú v zaradeniach diel k jednotlivým typom. Kým Harpáň uvádza dielo Torquatta Tassa *Oslobodený Jeruzalem* (v tal. *La Gerusalemme Liberata*) ako historický epos, Manna ho radí k hrdinskému eposu, dielo Danteho Alighierio *Božská komédia* (v tal. *La Divina Commedia*), ktoré Harpáň označuje za duchovný epos, Manna priradzuje k didaktickému žánru a k žánrovej forme alegorického eposu. Obaja sa zhodli v prípade diela Lodovica Ariosta *Zúrivý Roland* (v tal. *L'Orlando Furioso*) – patrí podľa nich k rytierskemu eposu.

v iných útvaroch. Dodajme, že v slovenských a českých súvislostiach za-
radujeme k lyricko-epickým žánrom baladu, romancu, eklógu či poému.

Literatúra

- BOTTIROLI, G.: *Che cos'è la Teoria della letteratura. Fondamenti e problemi.* Torino: Einaudi, 2006.
- BRIOSCHI, F., DI GIROLAMO, C.: *Elementi di teoria letteraria,* Milano: Principato, 1984.
- BRIOSCHI, F., DI GIROLAMO, C, FUSILLO, M.: *Introduzione alla letteratura.* Roma: Carocci, 2003.
- HARPÁŇ, M.: *Teória literatúry.* Bratislava: ESA, 2005.
- HRABÁK, J.: *Poetika.* Praha, 1977.
- MANNA, F.: *Lingua e stile.* Milano: Carlo Signorelli, 2003.
- POSPÍŠIL, I.: *Studie o literárních směrech a žánrech.* Banská Bystrica: Filologická fakulta, 2004.
- VLAŠÍN, Š.: *Slovník literární teorie.* Praha: Československý spisovatel, 1977.
- ZINGARELLI, N.: *Vocabolario della lingua italiana.* Bologna: Zanichelli, 2002.

Summary

The aim of the presented comparative study *Terminological Differences in Classification from the Aspect of Czech, Slovak and Italian Theory of Literature* is to analyse fundamental theoretical differences, similarities and analogies between genre conception and its characteristics (poetry, fiction, drama), different comprehension of terminology (epic poetry, lyric poetry, drama) and another semantic motivation of genres (ballad). The author analyses specific Italian strophic compositions and genre forms. This study also brings the opinions and quotations of renowned Slovak, Czech and Italian literary scholars.